

Wprowadzenie

Uwaga badaczy w dziedzinie logopedii jest skierowana na człowieka i ludzkie procesy porozumiewania się. Łączy się z analizą złożonej relacji między człowiekiem, językiem i światem oraz dążeniem do odnajdywania coraz to doskonalszych narzędzi badawczych, pozwalających odkrywać tajemnice człowieka jako istoty biologicznej oraz jako istoty społecznej zanurzonej w mowie. Jak podkreślał Martin Heidegger: „Człowiek mówi. Mówimy na jawie i we śnie. Mówimy ciągle – także wtedy, gdy nie wypowiadamy ani słowa, lecz tylko słuchamy albo czytamy, nawet wtedy, gdy właściwie ani nie słuchamy, ani nie czytamy, lecz oddajemy się pracy lub korzystamy z wolnego czasu. Stale w jakiś sposób mówimy. Mówimy, bo mówienie jest dla nas czymś naturalnym”¹. W mówieniu odzwierciedlają się bowiem procesy przetwarzania informacji w umyśle/mózgu. Mówienie jest w istocie „procedurą kognicji, a dopiero wtórnie – elementem komunikacji”². Umożliwia scalanie obrazu rzeczywistości w ludzkim umyśle, rozpoznawanie i porządkowanie tego, co dzieje się w człowieku i w jego otoczeniu. Jednakże sytuacja diametralnie zmienia się w stanach dysfunkcji organizmu ludzkiego i współwystępujących trudności w budowaniu komunikatywnie zbliżonych obrazów świata.

Poszukiwanie naukowego uzasadnienia dla opisu odmiennych przyczynowo i objawowo jednostek zaburzeń mowy znajduje swoje odzwierciedlenie w korzystaniu przez logopedów z bogactwa osiągnięć interdyscyplinarnych (nauk humanistycznych, biologicznych i medycznych) w dążeniu do weryfikacji dotychczasowych dociekań, wskazywaniu konkretnych działań stymulujących rozwój mowy czy też omawianiu metod umożliwiających odzyskiwanie zdolności w tym zakresie utraconych. Wraz z odkrywaniem metodologicznych uzasadnień dla prawideł językowego komunikowania się, badacze analizują zaburzenia komunikacji

¹ M. HEIDEGGER: *W drodze do języka*. Przeł. J. MIZERA. Warszawa, Aletheia 2007, s. 5.

² K. KRAKOWIAK: *Dar języka*. Lublin, Wydawnictwo KUL 2012, s. 168.

językowej oraz wskazują na ich złożony, wieloaspektowy charakter, celem określenia zasad istotnych i bezwzględnie koniecznych w praktyce terapeutycznej. Zrozumienie etiologii trudności dotyczących porozumiewania się pozwala na właściwy dobór metod i technik pracy, a przede wszystkim na ustalenie właściwej gradacji celów terapii oraz określenie rokowań. Podstawowym celem oddziaływań jest przyczynianie się do budowania wzajemnej komunikacji, dzięki której osoba posiadająca nierzadko ograniczone możliwości w zakresie bezpośredniej werbalnej aktywności będzie mogła doświadczać relacji z drugim człowiekiem i będzie uczyć się wyrażać intencje komunikacyjne poprzez dostępne jej modalności. Ważne jest bowiem, aby – niezależnie od stanu funkcjonalnego – stwarzać możliwość komunikowania się z innymi.

* * *

Artykuły zgromadzone w szóstym tomie zawierają cenne teoretyczne wnioski i propozycje praktycznych rozwiązań względem omawianych zagadnień. Tom otwiera część zatytułowana *Prace naukowo-badawcze*, w której zamieszczono dziewięć artykułów. Pierwszy z nich, autorstwa Kateřiny Vitáskovej, jest poświęcony klinicznemu i logopedycznemu problemom związanym z oceną pragmatycznych umiejętności językowych u dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. W opracowaniu zostały przedstawione wstępne wyniki badań (fazy związane z projektowaniem i weryfikacją nowych narzędzi) prowadzonych przez Autorkę w ramach projektu badawczego dotyczącego roli umiejętności naśladownictwa jako jednego z głównych mechanizmów rozwoju pragmatycznych zachowań komunikacyjnych. Z kolei Jolanta Panasiuk, podejmując w artykule złożone zagadnienie związane z różnicowaniem objawów dysocjacji i neurodegeneracji u chorych w okresie adolescencji, przedstawiła studium przypadków czterech spokrewnionych kobiet, reprezentujących trzy pokolenia (dwie siostry, ich matka i babka), u których na różnych etapach życia wystąpiły zróżnicowane objawy procesu neurodegeneracyjnego uwarunkowanego genetycznie. Na kwestie związane z fizjologicznymi zmianami zachodzącymi w układzie stomatognatycznym u osób w podeszłym wieku zwróciły uwagę Barbara Kamińska i Katarzyna Kaczorowska-Bray. Autorki wykazały związek tego układu z czynnościami żucia i połykania oraz ogólnym stanem zdrowia i funkcjonowania społecznego starszych osób. Wojciech Lipski skoncentrował się na wieloznaczności terminu „konotacja” i wskazaniu jego aplikatywności w badaniach nad zaburzeniami mowy, szczególnie w opisie zaburzeń językowych w schizofrenii, afazji oraz demencji. Artykuł Ewy Hrycyny dotyczy natomiast teoretycznych problemów związanych z rozwijaniem słownictwa u dzieci przedszkolnych z zaburzeniami ekspresji werbalnej. Autorka podkreśla ważność podejmowanego zagadnienia, wynikającą z roli, jaką odgrywa słownictwo w rozwoju społecznym, edukacyjnym, kulturowym. Tematykę artykułu Marty Wysockiej i Luizy Mackiewicz stanowi funkcja prozodii mowy i jej istotność dla

rozumienia i interpretacji komunikatów językowych, prezentowane w kontekście wyników badań własnych nad percepcją zakodowanych w prozodii mowy emocji (radości, smutku i złości) przez dzieci z prelingwalnym uszkodzeniem narządu słuchu. W przestrzeni problematyki surdologopedycznej mieści się artykuł Anny Czyż. Autorka przedstawia badania mające na celu zweryfikowanie skuteczności wsparcia za pomocą SignWritingu nauki fonicznego języka polskiego osób niesłyszących. Badaniu sprawności językowych dzieci z alalią prolongatą w szóstym roku życia, na tle dzieci w normie biologicznej, jest poświęcony artykuł Kamili Dębińskiej-Gustaw. Przedstawiono w nim stan badań nad opóźnionym rozwojem mowy oraz zaprezentowano metodę polegającą na zastosowaniu własnego narzędzia do oceny sprawności językowych dzieci z opóźnionym rozwojem mowy, a także dzieci w normie biologicznej. Tematyka programowania sprawności językowych i komunikacyjnych znalazła się również w kręgu zainteresowań Magdaleny Bury-Kamińskiej i Anny Gajdy. Autorki podkreśliły zasadność dwutorowego programowania terapii logopedycznej z wykorzystaniem metod komunikacji wspomagającej i alternatywnej.

Część drugą tomu – *Studia z praktyki logopedycznej* stanowią szkice łączące różne koncepcje na temat postępowania diagnostycznego i terapeutycznego. Cykl artykułów otwierają dwie prace poświęcone omówieniu sprawności językowych osób dorosłych. Urszula Ciszewska-Psujek podjęła się przedstawienia złożonego zagadnienia diagnozy zaburzeń mowy osób uzależnionych od alkoholu. Oceniając sprawności narracyjne, wskazała na powstałe w wyniku choroby alkoholowej dysfunkcje poznawcze, które determinują stan zachowań językowych. Z kolei Monika Kowalska przedstawiła studium przypadku dotyczące rozwoju komunikacji u mężczyzny z niepełnosprawnością sprzężoną: autyzmem i umiarkowaną niepełnosprawnością intelektualną.

Problemy diagnozy i możliwości programowania języka u dzieci znalazły swoje odzwierciedlenie w kolejnych artykułach drugiej części „Logopedii Silesia-ny”. Przedmiotem uwagi Anny Żywot było omówienie znaczenie imitacji w rozwoju języka. Autorka wskazując, że przyczyną deficytów językowych może być wadliwe działanie systemów sensorycznych mózgu człowieka, podała propozycję terapii takich trudności w postaci opisu metody wideomodelowania Gemini. Natomiast Magdalena Kwaterkiewicz zaprezentowała wyniki badań własnych dotyczących wpływu ćwiczeń muzycznych i muzyczno-ruchowych na rozwój kompetencji prozodycznych dzieci pięcio- i sześciolletnich. W postępowaniu badawczym Autorka zastosowała metodę eksperymentalną z wyborem grup równoległych, natomiast procedura badań objęła badanie słuchu fizjologicznego oraz badanie percepcji prozodii mowy dzieci z grupy eksperymentalnej i kontrolnej. W kręgu zainteresowań Anety Syty znalazły się dwa zagadnienia – dyslalia ankyloglosyjna oraz emisja głosu w pracy pedagoga. W pierwszym artykule Autorka omówiła wpływ skrócenia wędzidełka językowego na wymowę dzieci sześciolletnich (ocenie poddano realizację wszystkich podstawowych wariantów fonemów języka polskiego,

realizację grup spółgłoskowych, sprawdzono motorykę narządów mowy, a także poddano ocenie słuch fonematyczny badanych dzieci). W drugim przedstawiła treści z zakresu profilaktyki w zapobieganiu problemom i chorobom głosu wśród nauczycieli. Część zamyka artykuł Doroty Kamińskiej, w którym został przybliżony praktyczny aspekt zastosowania teorii ograniczeń (TOC) w ramach prowadzonych przez Autorkę grupowych zajęć terapii jąkania dla dzieci i młodzieży zorganizowanych w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Ciechanowie.

W trzeciej części tomu, *Materiały, pomoce i sprawozdania*, zamieszczono trzy opracowania: kwestionariusz do oceny funkcjonowania małego dziecka do 12. miesiąca życia, zaproponowany przez Joannę Błażejewską-Ziorę, oraz dwie recenzje książek, autorstwa Agnieszki Okraśińskiej i Doroty Wiewióry.

* * *

Zgodnie z tradycją czasopisma problematyka szóstego tomu „Logopedii Silesiany” ukazuje komunikację i mowę w bogatej perspektywie opisu. Zaprezentowane artykuły odzwierciedlają troskę Autorów o możliwie jak najdoskonalszy sposób przedstawienia mowy w rozwoju i w zaburzeniach, by po raz kolejny podkreślić, że analiza zachowań porozumiewania się niezmiennie wskazuje na złożone aspekty ludzkiego poznania i funkcjonowania.

Wyrażam szczególną wdzięczność autorom, recenzentom oraz redaktorom za ich nieoceniony wkład w powstanie tomu.

Olga Przybyła

CZĘŚĆ PIERWSZA

Prace naukowo-badawcze

Logopedia
Silesiana
6

